

Slatvinska M. A.

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Finance,

Odessa National Economic University

Слатвінська Марина Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

Одеський національний економічний університет

MODERNIZATION OF THE FINANCIAL SYSTEM: THEORETICAL PRINCIPLES

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Annotation. The article deals with scientific approaches to understanding the concept of "financial system" and "modernization". The structure of the financial system from the point of view of the subject-object and system approaches and in the functional and managerial context is considered. Exogenous and endogenous factors that affect the financial system and its subsystems and components are revealed, creating the preconditions for their modernization. It has been established that modernization has a number of immanent features. On the basis of the conducted investigations, the actual definition of "modernization of the financial system" is proposed.

Key words: modernization, modernization transformations, financial system, economic system, modernization of financial system.

Анотація. В статті досліджено наукові підходи до розуміння поняття «фінансова система» та «модернізація». Розглянуто структуру фінансової системи з точки зору суб'єктно-об'єктного, системного підходів та у функціонально-управлінському контексті. Виявлено екзогенні та ендогенні чинники, які впливають на фінансову систему і її підсистеми й компоненти,

створюючи передумови їх модернізації. Встановлено, що модернізація має низку іманентних їй ознак. На підставі проведених розвідок запропоновано власне визначення поняття «модернізація фінансової системи».

Ключові слова: модернізація, модернізаційні перетворення, фінансова система, економічна система, модернізація фінансової системи.

Постановка проблеми. Всеохоплююча глобалізація вивела на передній план необхідність здійснення модернізаційних перетворень у політичній, економічній, соціальній, технологічній, фінансовій, екологічній сферах. Адже коли світ рухається швидко, посилюються довгострокові труднощі – тиск на ресурси, нерівномірний розподіл доходів і майна та суспільна розбіжність, які потребують реакцій з боку уряду та раціонального вирішення назрілих проблем. Однак, економічні реалії розвиваються набагато швидше, ніж політичні, що призводить до запізнення з прийняттям рішень і виникнення асиметрій. З огляду на це у розвинених країнах розпочалося формування нової економічної політики, яка спрямовувалась на розв'язання системних проблем із застосуванням нових інструментів модернізації. У 2010 році в Європі розроблено нову стратегію «Європа 2020», що направляється на розумне, стає та всеохоплююче зростання.

Під впливом фінансово-економічних потрясінь, змін світового геополітичного ландшафту та глобальної трансформації актуалізувалася проблема пошуку нових можливостей для зростання економік країн, підвищення їх конкурентоздатності та рівня життя населення, модернізації економічної та фінансової систем. Однак у фінансовій літературі досі відсутнє визначення поняття «модернізація фінансової системи».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням модернізації економіки та економічної системи займалися такі провідні вчені як Андрущенко В. Л., Дихова А. Л., Зверяков М. І., Котов Е. В., Ляшенко В. І., інституційну модернізацію в своїй праці розглядали Мазаракі А. та Волосович С.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, модернізації фінансової системи було приділено недостатньо уваги, а визначення цього поняття в науковій літературі взагалі відсутнє.

Мета статті. Розширення понятійного апарату дослідження, що полягає в розкритті змістовного наповнення поняття «модернізація фінансової системи».

Виклад основного матеріалу. Модернізаційні перетворення набувають дедалі більшого значення для країн які розвиваються, оскільки це створює можливість для зменшення їх відставання від розвинених країн. Наприклад, в Україні обговорення проблем модернізації у всіх сферах життєдіяльності суспільства актуалізувалися після фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. Ідею модернізації було закладено в основу Послання Президента України Верховній раді України в 2011 році “Модернізація України - наш стратегічний вибір”, що викликало підвищений інтерес науковців до розробки напрямів модернізації економіки і розуміння її сутності. Цей документ фактично визнавав Україну такою, що відстає від розвиненого глобалізованого світу і з метою переходу до нового етапу цивілізаційного розвитку, потребує здійснення кардинальних змін в різних сферах суспільного життя. Дійсно, порівнюючи середні темпи приросту ВВП України та сусідніх країн (Туреччини, Польщі, Румунії) за 2011-2014 рр., спостерігалось її дворазове відставання за даним показником. За розрахунками експертів, щоб наздогнати своїх сусідів до 2030 р., Україні, необхідно демонструвати темпи приросту ВВП в середньому на рівні 7% на рік протягом усього періоду.

Досліджуючи процеси модернізації колектив авторів М. І. Звєряков, М. О. Уперенко, Л. Л. Жданова зазначають, що вироблення підходів до процесу модернізації не повинне виходити з бажаного ідеалу, а має враховувати конкретно-історичні обставини, у яких перебуває та або інша країна. Водночас, якщо враховувати, що світ сьогодні розділений не ідеологією, а технологією, і здатність продукувати нові знання та трансформувати їх у нові технології й товари стала головною умовою економічного зростання та конкурентоспроможності національної економіки, то ці далекі орієнтири повинні стати головною метою на

довгому й поступальному шляху модернізації країн, які виникли на пострадянському просторі [1, с.28].

Підґрунтям для проведення модернізації фінансової системи України було створення Національної ради реформ відповідно до Указу Президента України від 13.08.2014 № 644/2014, яка забезпечувала впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, за якої повинні взаємодіяти державні органи, інститути громадянського суспільства та міжнародна спільнота.

На думку експертів в нашій державі відбувається логічне завершення первинної модернізації та зниження швидкості реалізації вторинної модернізації. Хоча це поки не відбивається на інтегрованій модернізації, яка продовжує зберігати позитивний синергетичний ефект від взаємодії двох стадій модернізації - первинної і вторинної [2, с.68].

В процесі модернізаційних перетворень, які викликані екзогенними і ендегенними чинниками, відбувається осучаснення, оновлення економічної системи. Таке оновлення не можливе без мобілізації фінансових, інвестиційних ресурсів. Будучи однією з основних складових економічної системи, фінансова система та її підсистеми і компоненти також знаходяться в стані перманентних модернізаційних перетворень. Така точка зору ґрунтується на теорії систем та теорії модернізації і застосуванні методів індукції й дедукції при дослідженні цієї проблематики.

Підкреслюючи множинні виміри процесу модернізації, які в свою чергу визначаються особливостями історико-культурної спадщини, характером розвитку суспільства, та його цілями, подальшого дослідження потребує фінансова політика в умовах модернізації фінансової системи як складової економічної системи. В наукових працях економічного спрямування цій проблематиці приділено значно менше уваги, а серед наукових робіт переважають вузькоспеціалізовані розробки з проблем окремих складових модернізації фінансової системи. Разом з тим, поставлені завдання щодо модернізації економіки, безпосередньо шляхом підвищення її інноваційності і конкурентоздатності, висунули нові вимоги до фінансової системи країни що в

свою чергу викликає необхідність розширення понятійного апарату дослідження та розкриття змістовного наповнення терміну “модернізація фінансової системи”. Більш того, формування і реалізація фінансової та фінансової політик значною мірою залежать від організації та дієвості фінансової системи з притаманними їй особливостями, проблемами і завданнями та здатністю останньої відповідати новій системі інтересів, цінностей і пріоритетів.

З метою з'ясування змістовного наповнення поняття «модернізація фінансової системи» є сенс розглянути окремі дефініції, а саме - «модернізація» та «фінансова система».

Поняття «модернізація» походить від французького “moderne”, тобто новітній, сучасний і означає оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог [3]. А також “modernization” - починати використовувати нову інформацію, методи чи технології [4].

Модернізація це - сукупність перманентних раціональних реформ, трансформацій, змін, які носять комплементарний, системний, адаптивний і всеохоплюючий характер осучаснення та направлені на успішне досягнення цілі [5, с.17].

Крім того, попередні дослідження в цьому напрямку дали можливість виокремити іманентні їй ознаки серед яких [5, с.17]: цілісність проекту побудови раціоналізованого суспільства; цілепокладання; наявність постійно виникаючих протиріч; постійне прагнення до розвитку в тому числі саморозвитку особистості; перманентність прогресивних змін, які зорієнтовані на успіх; орієнтація на інновації, переваження інновацій над традицією; комплексний і системний процес осучаснення; адаптивність; зміна суспільства в сенсі способу життя; еволюційний, накопичувальний характер; спрямування на реалізацію нових цілей, завдань, пріоритетів, стратегій; нескінченний та поетапний проект і процес; багатогранний процес комплексу цілеспрямованих змін; складна система з притаманними їй взаємозв'язками та взаємовпливом, яка потребує усвідомленого управління.

Щодо сутності поняття «фінансова система» та її складових, в науковій літературі відсутня єдність поглядів. Отже, воно потребує конкретизації для подальшого розширення понятійного апарату дослідження.

Традиційно під терміном «фінансова система» розуміється сукупність організаційних і взаємопов'язаних між собою фінансових відносин у суспільстві. З точки зору науковців С.І. Юрія [6, с.30] та М. М. Артуса [7, с.34] фінансова система це сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які здійснюють процес формування фінансових ресурсів, їх розміщення і використання та керовані певними органами. Втім, автори, розкриваючи одну із властивостей системи, не зупиняються ні на рівнях формування фінансових ресурсів, ні на глобальній цілі системи.

Існують і досить суперечливі визначення. Наприклад, Кудряшов В. стверджує що фінансова система – це сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму [8, с.15]. Таке трактування є дискусійним, так як будь-яка система це сукупність взаємопов'язаних компонентів та відповідно організована система.

Фінансова система є складним системним утворенням і складається з таких елементів як фінансові установи та організації, інфраструктурні інститути та зв'язки між ними, охоплені поняттям фінансових ринків (фондова біржа, грошовий ринок і ринок похідних фінансових інструментів) [9, с.3]. Таке визначення, що базується на суб'єктному підході, не можна вважати повним, так як в ньому знаходять відображення лише посередники, які регулюють рух фінансових ресурсів.

Низка вчених серед яких Коваленко В. В. [10], В.М. Федосов [11, с.57] пропонують під фінансовою системою розуміти – сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ (інституцій), за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані й децентралізовані фонди фінансових ресурсів і грошових засобів.

На необхідності відповідного апарату управління та правового забезпечення також акцентує увагу Стойка О. Я. [12]. Однак, авторами не зазначається з якою метою здійснюється таке формування, розподіл та використання фінансових ресурсів, а основна увага приділяється організаційним аспектам фінансової системи.

Існує і дещо інша думка [13, с.127; 14, с.381], де точка зору авторів зводиться до того, що фінансова система – це сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, сконцентрованих у розпорядженні держави, нефінансового сектора економіки, окремих фінансових інститутів і населення для виконання покладених на них функцій, а також для задоволення економічних та соціальних потреб. Розглядаючи фінансову систему з точки зору функціонального підходу з під уваги авторів випадає нормативно-правове забезпечення цього процесу.

Дехто з науковців розглядає фінансову систему за внутрішньою та організаційною будовою. А саме, С.В. Ковальчук і І.В. Форкун вважають, що за внутрішньою будовою, фінансова система – це сукупність відносно відокремлених, взаємопов'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу та перерозподілу ВВП. За організаційною структурою це сукупність фінансових органів та інститутів, які здійснюють управління грошовими потоками [15, с.38]. Підходячи до тлумачення фінансової системи з точки зору її внутрішньої будови та організаційної структури автори не вказують на необхідність урегулювання фінансово-правових норм.

На суб'єктному підході базується визначення І.О. Петровської, Д.В. Клинового [16, с.12], які під фінансовою системою розуміють - сукупність різних організаційних форм фінансових відносин між державою і підприємствами, між підприємствами, організаціями і їх об'єднаннями, підприємств і організацій з населенням. Однак, поле зору авторів не поширюється на об'єкт з приводу якого суб'єкти вступають в фінансові відносини.

Тоді як Л. О. Дробозіна вважає, що фінансова система – сукупність форм і методів утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів держави і підприємств [17, с.55]. Таке визначення фінансової системи мало чим

відрізняється від визначення фінансів, а одна зі складових – фінансовий ринок, зовсім ігнорується. Натомість в зарубіжній науковій літературі саме на сукупності фінансових ринків і їх інститутів, тобто інституційному підході, робиться основний акцент. Доцільно зазначити, що в процесі модернізаційних перетворень інституційна структура одна з перших зазнає змін.

Західні науковці З. Боді та Р. Мертон розглядають фінансову систему як «сукупність ринків та інших інститутів, що використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками»[18, с.25]. В її склад вони включають ринки, посередників, фірми, які надають фінансові послуги та інші інститути за допомогою яких домогосподарства, приватні компанії і державні організації, реалізують фінансові рішення що приймаються ними. Однак, таке трактування є дещо звуженим, так як фінансова система розглядається лише у контексті ресурсного забезпечення потреб економіки. Науковці, застосовуючи функціональний підхід, акцентують увагу на тому що фінансова система постійно еволюціонує і підвищенню ефективності її функціонування сприяють інновації у фінансовій сфері та конкуренція між окремими її інститутами. Вони зазначають, що національна фінансова система в окремих країнах має характерні їй особливості, а функції фінансової системи є більш стабільними аніж склад її інститутів, тоді як форми останніх логічно виходять з їхніх функцій.

Водночас, З. Боді і Р. Мертон одними з перших відмітили, що фінансові відносини є обмеженими часом. Тоді як з поміж досліджених визначень фінансової системи в жодному не зосереджувалася увага на цій особливості. Вони стверджують, що «фінанси – наука про те яким чином люди управляють процесом витрачання та надходження дефіцитних грошових коштів на протязі визначеного періоду часу. Фінансові рішення характеризуються тим, що витрати і доходи: рознесені в часі і як правило не можуть бути точно передбачені ні тими хто приймає рішення ні ким іншим»[18, с.25]. Така позиція авторів дає підстави стверджувати про зміщення акценту в бік управління фінансами.

Дослідження різних точок зору доводить, що частіше за все думки науковців сходяться щодо необхідності розгляду фінансової системи з точки зору

її внутрішнього наповнення та організаційного забезпечення. А саме, сукупності відособлених, проте взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, за допомогою яких відбувається розподіл та перерозподіл ВВП, централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів тощо, а також як сукупності фінансових органів та інститутів, які управляють грошовими потоками. Однак, перелік складових в обох випадках може суттєво різнитися, що набуває особливої актуальності в умовах модернізації.

Наприклад, Кириленко О. П. [19, с.17-18], відносячи до складу фінансової системи фінанси суб'єктів господарювання, державні і місцеві фінанси, страхування, фінанси домогосподарств, не включає міжнародних фінансів. Звісно, вони не завжди виокремлюються в складі фінансової системи, так як не є складовою національних фінансових систем окремих країн. Втім, враховуючи глобалізацію економіки та інтернаціоналізацію фінансів, відкритість національної фінансової системи, їх розгляд є доречним. В той же час, виокремлення автором фінансів домогосподарств в окрему сферу є дискусійним, так як фінансова система - це відповідно організована система з притаманною їй інституційною інфраструктурою, тоді як для фінансів домогосподарств це не є характерним.

Як зазначає професор Андрущенко В.Л.[20, с. 17], до складу фінансової системи входять: фінанси суб'єктів господарювання; страхування; державні фінанси; міжнародні фінансові відносини; внутрішній фінансовий ринок. З цього ж приводу цікавою є точка зору авторів [21, с.37], які виділяють п'ять сфер фінансових відносин: фінанси суб'єктів господарювання, державні фінанси, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, страхування. Загалом це достатньо повна і чітка структуризація, але виокремлення страхування в окрему сферу викликає неоднозначне сприйняття. Це пов'язано з тим що страхування є діяльністю яка може здійснюватись як підприємствами так і державою. Тому більш коректним є виокремлення в структурі фінансової системи страхового ринку.

Доцільно зазначити, що чим більш розвинені ринкові відносини, тим складнішими і багатограннішими є економічні зв'язки в державі, і тим складнішою є фінансова система, а фінансові ресурси більшими. В свою чергу,

розвиненість і розмір фінансових ресурсів, забезпечують більш широкую маневреність держави у виконанні внутрішніх і зовнішніх економічних функцій та забезпечення процесів модернізації.

Хоча точки зору науковців, щодо такого наповнення фінансової системи є різнобічними, втім, розглядаючи структуру фінансової системи, з точки зору її сфер доцільно виокремити: державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, страховий ринок, міжнародні фінанси. З точки зору підсистем фінансової системи доцільно виокремлювати суб'єктну підсистему де компонентами виступають державні фінанси (публічні фінанси) і фінанси суб'єктів господарювання; інституційну підсистему компонентами якої є фінансовий і страховий ринки; організаційно-інформаційну підсистему компонентами якої є регулюючі органи та нормативно-правове забезпечення.

Прихильники системного підходу і загальної теорії систем підкреслюють, що однією з властивостей системи є взаємодія безлічі компонентів. Близьким є упорядкована взаємодія чи організована взаємодія. Однак, цього не достатньо, аби стверджувати що мова йде про систему. Як зазначає Анохін П. К. [22], розробник загальної теорії функціональних систем, системою можна назвати тільки такий комплекс вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія та взаємини приймають характер взаємодії компонентів спрямованої на отримання корисного результату. Отже, результат є невід'ємним і вирішальним компонентом системи, інструментом, що створює впорядковану взаємодію між усіма іншими її компонентами. З огляду на зазначене, однією з властивостей системи є ціль, так як остання завжди передуює реалізації і отриманню результату.

Базуючись на теорії систем та загальній теорії функціональних систем [23] доцільно зазначити, що фінансова система являє собою сукупність взаємопов'язаних підсистем, яким притаманні системоутворюючі властивості: цілісність та подільність, емерджентність, синергетика, ієрархічність, взаємозалежність між системою та зовнішнім середовищем, цілеспрямованість, самостійність та відкритість, надійність і розмірність. Крім того, кожна підсистема складається з відповідних їй компонентів.

Прихильники системного підходу все більш і більш наполегливо підкреслюють, що саме система є тим ізоморфні принципом, який проникає через всі кордони, які історично склалися між різними науками, незважаючи на те що ці науки вивчають нібито якісно різні класи явищ [22].

Доцільно розгляд дефініції фінансова система здійснювати за комплексним підходом, згідно з яким вона розглядається у функціонально-управлінському контексті. Мова йде про організацію процесу руху мобілізованих фінансових ресурсів між суб'єктами системи, що упорядковується фінансово-правовими нормами, інституціями; про задоволення економічних і соціальних потреб суспільства як результату здійснення фінансових операцій; про направленість функціонування фінансової системи на реалізацію процесу розширеного відтворення і досягнення економічного зростання екологічно невиснажливим способом. Крім того, слід враховувати що рух фінансових ресурсів обмежено часом і він знаходиться під постійним впливом інформаційного поля, яке на відміну від часового, постійно поповнюється. Враховуючи зазначене, а також глобальний характер фінансової системи, вона повинна швидко і своєчасно адаптуватись до світових викликів. В підтвердження останньої тези у праці «Фінансова глобалізація і євроінтеграція» [24] зазначається, що будь-які спроби країн до самоізоляції та відмови від модернізації й змін є самогубством.

На необхідності оновлення фінансової системи акцентують увагу і західні методологи економічної науки А. Кірман, Д. Коландер та Г. Фельмер [25, с.18], стверджуючи, що: «Після глобальної фінансової кризи стала очевидною необхідність реформувати управління фінансовими системами».

Серед причин які викликали необхідність модернізації фінансової системи варто відмітити вплив екзогенних і ендегенних чинників (рис.1.).

Вони призвели до нездатності фінансової системи забезпечити потреби економіки у грошових коштах для розвитку виробництва та підвищення рівня життя населення; наявності змішаної системи грошового обігу, яка породила «втечу» капіталу та «доларизацію» грошового обігу; виникнення «фінансових бульбашок», як результату недосконалого механізму регулювання фінансових

ринків; відсутності цілісної взаємопов'язаної системи бюджетного, податкового, митного, валютного та інших напрямків державного регулювання; високого рівня тінізації економіки та ін..

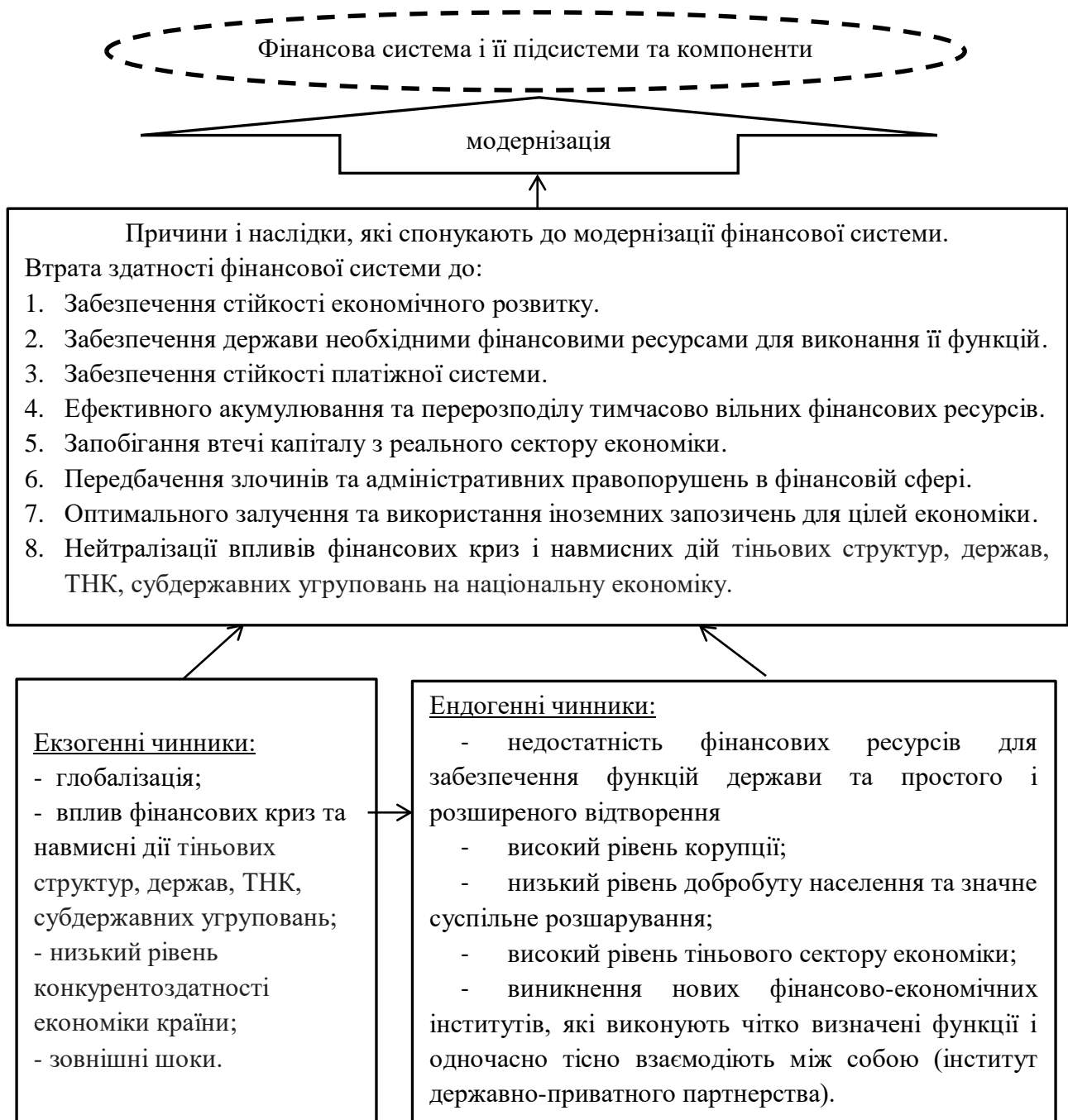

Рис.1. Причини що викликали необхідність модернізації фінансової системи

(Складено автором)

Крім того, дисбаланси в розвитку фінансових відносин призвели до недостатньої інтегрованості фінансової системи в економічну систему.

Наслідком чого стало недовиконання фінансовою системою її вихідних функцій у повному обсязі, а саме щодо мобілізації і перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку країни, добробуту населення та конкурентоздатності економіки.

Низка зазначених чинників зовнішнього і внутрішнього характеру, а також орієнтир на досягнення рівня розвитку розвинених країн світу, які займають лідируючі позиції щодо рівня життя населення, соціально-економічного розвитку та конкурентоздатності економіки спричинили необхідність модернізації фінансової системи яка має місце в сучасному світі серед економік наздоганяючого типу.

В результаті такої модернізації фінансова система повинна вчасно реагувати на зазначені впливи та адаптуватись до нових умов, виконуючи при цьому покладені на неї функції у повному обсязі.

Як зазначає А. Л. Дихова : «економічні відносини мають бути сформовані таким чином, щоб не лише фінансова, а й вся економічна система була націлена на модернізацію і відродження економіки» [26, с.39].

Висновки і пропозиції. Виходячи з логіки дослідження слід зазначити, що глобалізація (яка притаманна країнам з відкритою економікою) породжує необхідність постійної модернізації фінансової системи і її підсистем та компонентів з урахуванням особливостей, структури останньої і рівня її розвитку та поставлених стратегічних завдань. У цьому контексті значно зростає роль державної влади і управління у формуванні та реалізації фінансової політики, яка відповідала б вимогам сучасності.

Порівняльно-зіставний аналіз теоретичних розвідок українських та зарубіжних вчених дозволив систематизувати і узагальнити їх наукові погляди на проблему модернізації як на процес оновлення, удосконалення, приведення у відповідність до сучасних вимог. Дослідження різних точок зору щодо розуміння терміну “модернізація” надало можливість виокремити іманентні ознаки цього поняття, що стали підґрунтям для розробки категоріального апарату та розкриття сутності дефініції “модернізація фінансової системи”. Під

останньою пропонується розуміти прогресивне, поетапне, комплексне, системне, якісне оновлення і приведення у відповідність до сучасних вимог структури, підсистем, змісту, взаємозв'язків між сферами та ланками фінансової системи і управління ними, яке відбувається на засадах законності, інноваційності, визначеної пріоритетності цілей і завдань та гнучкості їх реалізації, з метою підвищення рівня соціо-еколого-економічного розвитку країни та добробуту населення й забезпечення конкурентоздатності національної економіки

Доцільно акцентувати увагу на тому, що в процесі здійснення модернізаційних преретворень вагомим є раціональне застосування інструментів фінансової системи та виважений розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів між її складовими, суб'єктами, з метою здійснення ефективного регулювання діяльності всіх учасників, створення умов для підвищення добробуту населення, динамічного соціально-економічного розвитку національної економіки та її конкурентоздатності.

Напрямом подальшого дослідження є діалектика фіскальної політики і фінансової системи в Україні.

Список літератури:

1. Теоретичні і методологічні основи дослідження економічних відносин в Україні в умовах інтеграції в глобальний процес розвитку: монографія / [М. І. Зверяков, М. О. Уперенко, Л. Л. Жданова та ін.]; за заг. ред. М. І. Зверякова. - Одеса: Атлант, 2016. - 389 с.
2. Котов Е. В. Оценка процессов модернизации Украины и ее экономических районов / Е. В Котов, В. І. Ляшенко // Вісник економічної науки України. -2013. - №1. - С.55-69.
3. Модернізація / Словник іншомовних слів [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/s.pl?Article=12237&action=show>
4. Definition of modernization / Merriam-Webster, Inc. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/modernization>

5. Slatvinska M. Scientific approaches to understanding the concept of “modernization” / Maryna Slatvinska // *Evropský časopis ekonomiky a management*. - 2017. - Том 3. - Вип. 4. С. 11-19. С/17
6. Фінанси : підручник / [за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова]. - К. : Знання, 2008. - 611 с.
7. Артус М. М. Фінанси: навч. посібник / Артус М.М. - К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. - 198 с.
8. Кудряшов В. Фінанси: навч. посібн. / В. Кудряшов. - Херсон.: Олді-плюс. - 2002. - 352 с.
9. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки: аналітична доповідь / [Я. В. Белінська, В. П. Биховченко, Д. С. Покришка та інш]; за ред. Я. В. Белінської. - К.: НІСД, 2011. - 38 с.
10. Коваленко В. В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи країни / В. В. Коваленко // *ScienceRise*. - 2015. - № 2(3). - С. 43-46. [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_2\(3\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_2(3)_8)
11. Теорія фінансів: підручник / [П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.]; за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 576 с.
12. Стойка О. Я. Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д. І. Дема; за ред. О. Я. Стойка. - К.: Алерта, 2014. - 432 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3186/1/Finansu.pdf>
13. Теорія фінансів: навч. посібник / [П. М. Леоненко, П.І. Юхименко, А. А. Ільєнко та ін.]; за заг. ред. О. Д. Василика. - К. : Центр навч. л-и, 2005. - 480 с.
14. Буряк П.Ю. Фінанси : підручник / П.Ю. Буряк, С.Д. Смоленська, Н. Б. Татарин. - К. : Хай-Тек Прес, 2010. - 392 с.
15. Ковальчук С. В. Фінанси: навч. посібник / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. - Львів : - Новий Світ - 2000, 2006. - 568 с.
16. Петровська І.О. Фінанси (з елементами статистики фінансів) : навч. посібник / І.О. Петровська, Д.В. Клиновий. - К. : ЦУЛ. - 2002. - 300 с.

17. Финансы: учебник / под.ред. Л.А. Дробозиной. - М.: ЮНИТИ, 2001. -527 с.
18. Боди З., Мертон Р. Финансы: пер. с англ. - Изд-во: Вильямс, 2007. - 592 с.
19. Кириленко О. П. Фінанси (теорія та вітчизняна практика):навч.посіб. - Тернопіль: Астон, 2002. - 461 с.
20. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ ст./ В.Л. Андрущенко. - Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.
21. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / [Федосов В., Опарін В., Львовчкін С. Ф]; за наук. ред. В. Федосова. - К.: КНЕУ, 2002. - 387 с.
22. Засади загальної теорії систем [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/navch_mat/sa_t1.pdf
23. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем / П. К. Анохин // [Електронний ресурс] - Режим доступа : www.nemoai.narod.ru/Library/Functional.pdf
24. Фінансова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфименко; ДННУ “Акад. фін. управління”. - К., 2015. - 496 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://afu.minfin.gov.ua/getfile.php?page_id=448&num=3
25. Коландер Д. Финансовый кризис и провалы современной экономической науки / Д. Коландер, А. Кирман, Г. Фельмер // Вопросы экономики. - 2010. - № 6. - С. 10-25.
26. Дыхова А. Л. Финансовая система России и проблемы модернизации экономики / А. Л. Дыхова // Экономика, Статистика и Информатика. - 2013. - №6. - С. 37-40.